

drà dir-vos que «açò és castellà» (no sap que en castellà es diu *San Cristo*?), per a mi ens ve dels mossàrabs.

Com que la santedat és encara, tant o més sovint, cosa laica i noblement plebea que mitrada, girem full cap a les frases populars i folklòriques. Una assenyada dita menorquina és: «sa feina és santa, - i - assanta» (Camps Merc, *Folk* 1, 323), també mall.: o sigui «fa tornar la gent més estable i més prudent» (cf *AlcM* s. v. *assentar*, refr. c, i §§ 1, 1a, 1b, 3), perquè a les Illes es diu popularment *assanta*, *espanya*, *endanya* etc., quan caldria *assenta*, *espenya*, *endenya*. Així com fins el Sant Nom arriba a gramaticalitzar el nostre rebel esperit (*tot Déu hi va, una mossa de cal Déu* ..), no ens meravella que hi passin els sants: *per quin sant? ... de quin sant? ...* 'per què diantre ..'.

I si no, escolteu els escriptors: «--- Tomàs de Bjalta, que ara està rompent les benes i el sarcòfag i els murs de pedra, que entorn d'ell havia llevat Pigmalí; *de quin sant* voldríeu que us esclovellés per peces menudes les etapes d'aqueixa metamòrfosi ---?», Coromines (II, xxi, p. 284). «--- Per quin *sant* és? / --- Això rai, tant se val, la santa és ella: / ella és la *santa* d'ella, / perquè és bella» i la *santa* no sempre serà l'Haidé maragalliana (on els dos sentits se superposen): «En tot el *sant* dia» 'el dia sencer': «tan descansat com ben paixit, perquè en tot el *sant* dia no s'havia mogut de casa», Coromines (*Silèni*, VIII, p. 11) Que és també aragonès: «no has fecho cosa en tò 'l *santo dia*» diuen a la Vall de Broto; però tant l'amic Satué, com jo, vacil·laríem força abans de dir-ho en castellà.

Los Sants expressà d'antic, per si sol, 'els Evangelis' (V. supra, *Usatges*, jurament): un cavaller «s'agonià davant los *Sans*» en la Q de Reixac (18.9); altrament això transcendia els límits lingüístics, car *les Sants* porta també la *Queste* francesa. «Cosos de *sants*» —ho siguin del tot, o siguin d'aquells que encenen un ciri a... i un altre a...— diuen la gent quan hi ha afers eclesiàstics; ara bé, quan hi ha discrepància, entre dos pobles, entre els límits eclesiàstics o parroquials i els límits civils o municipals, cap al centre del Princ. solen dir «de *sants*» i «de *dimonis* (i el pagès no sempre ho dirà en to humorístic, car sovint pensa .): p ex el mas de Sant Mer «de *sants* és de Madrona, i de *dimonis* és de Bassella», com sigui que forma una clau d'aquest poblet dins el terme municipal de Pinell (1964).

DERIV : *Santaire* 'el qui ven goigs, estampes, romanços, pels pobles' (Centelles, Banyoles, *DAG*). *Santer*. Un *santet*, una *santeta* a Pallars i Ribagorça, als petits i encisadors oratoris rústics, que es troben vora els camins, sovint a cruïlles o indrets solitaris i orientadors —pregària avinent quan el vianant s'hi agenollava en camí d'un port glaçat, o corrent cap a una lleixa de cingle, d'on calia despenjar tres ovelles—; a les valls més fondes trobo més aviat el masculí: «passarà per dos *santéts*» —m'anunciaven a Montanyana, quan partia, serres amunt, pel llarg viarany de Soliva i Claravalls—; «*sent Antoni i sem Pelegrí*»; «St. Antoni Abat» i «St. A. de Pàdua» són un *santet* a l'E. i un

altre a l'O. de les cases de Bretui, hi ha *lo Santét*, al mig del Clot de St. Esteve, a Envall, o en el de Sant Sebastià, a Malmercat.

I en femení, igualment. «La *Santeta* de Plau» és un pilar d'oratori prop de Borén (1957, 59, 64); «una *santeta*» que en diuen «a Sant Sadorní», muntanya amunt d'Aneto (1957); el poble de Taull està voltat de tres o quatre *santétes* a 50-100 m. del perímetre poblat (1982-3) A la Vall d'Aran també n'hi ha moltes, i en recordo cinc o sis, bastides de llosa o unà espècie de maons de fusta dura, amb una fornícula quadrangular al mig, sense marc, i l'estatueta d'un sant barbut tallada a cops de destrall, amb primitiu art, tan commovedor. Allà en diuen *ua santa*, encara que sota els ulls penetrants s'hi vegi una austera barba *Santrot*.

Santedat [fi S XIV]: «Com era aquella qui s servava en aquella lur caseta, qui no era sinó d'ella aromàtica de tota *santedat*» (Eiximenis, *Vida d J Christ*, ms B. N P. 6), 91; *AlcM* el cita dels *Eiximplis* d'Ag, del *Colloqui de les Dames* i del *Blanquerna* valencià de 1524, però Lull prefereix la forma *santetat*; «donà testimoni --- a San Gregori e la sua *santetat*», *VidesR* (PB), f° 76r2, n. 36; *la vostra Santutat*, aplicat al papa, en Muntaner, § 104 (fets de 1283, Casac. III, 257); «sa *Santedat* havia <fet> un bulleto, ab lo qual se muda tot lo estat y modo de viure de dit monestir, posant --- reforma ---», *Diet. Munic. Bna.* 29-I-1628.

No sense un cert escàndol de desclosits conformistes eleva Coromines el mot a l'esfera laica: «Les Albes de la Vida, Els Dies Venturosos de la Joventut, La *Santedat* Humana, Les Delfícies de la Terra, La Mort ---» són els cinc llibres de *La Vida Austera* (1906), obra on es nega aquesta qualitat a Domingo de Guzman i Ignasi de Loyola, però s'exalta, després de Jesús, la de Mozart i Plató; «La gran força de Maragall era --- haver assolit els cims més alts de la *santedat* humana», Coromines (O. C., 1170b19) *Santesa Santimònia* [1472, JnEsteve, *DAG*], pres del II. *sanctimonia*; *santimonials* s'aplicà a les monges .. *Santejar* [Lab.].

Santíssim [Eixim.], abans *santisme* [Llull, JMarc]; l'exclamació *Maria Santíssima!* ja la sentien els sicilians als nostres homes alliberadors, i resta allà fins al parlar del S. XX: «*Marasantíssima*, chi siti masari!», Pirandello (*Liola* II, ed 1958, 688, que el gran autor mateix tradueix «Dio vi benedica, come siete massaie!» en la seva versió italiana). potser ho barrejaren amb *màra mèvè!*, que també els sentien; o es digué també *Mare santíssima?* car també s'han estilat *Verge S* i *Reina S.* amb el mateix valor —*Reina santis* ..si... esclata la pobra Laieta de *La Rambla*, Coromines, O. C., 582a

Santó [Lab] «la peregrinació dels moros --- un *santó* --- passen --- banderes --- i prop d'elles uns quants feréstechs *santons* fent contorsions i ganyotes, y --- ve'l gran *santó* de la mosquia d'Omar, vestit de ---», Verdaguier, *Diet. T. Santa*, 41.

Santorat [1426· dicc. *Alcover-Moll*], però primer s'usà com a adjectiu: «un libre *santorat* ---» en inv.